

Gnesta kommun
gnesta.kommun@gnesta.se

2023-03-17
Dnr SI 2022:6164

Rektor
peter.forsberg@gnesta.se

Beslut

efter tematisk kvalitetsgranskning av grundskolors arbete för en inkluderande utbildning i årskurs 7-9 vid Frejaskolan F-9 i Gnesta kommun

Inledning

Skolinspektionen har med stöd i 26 kap. 19-20 §§ skollagen (2010:800) genomfört en tematisk kvalitetsgranskning av grundskolors arbete för en inkluderande utbildning på Frejaskolan F-9. Syftet är att granska skolors arbete för att skapa en tillgänglig lärmiljö som en del i en inkluderande utbildning, med särskilt fokus på de utmaningar i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen inriktas mot grundskolans årskurser 7-9.

Läsanvisning

Bedömningen görs i förhållande till de kvalitetskriterier Skolinspektionen tagit fram för granskningen, vilka är utformade i enlighet med forskning och beprövad erfarenhet. I bilaga 1 och 2 återfinns fakta om skolan samt mer information om hur granskningen genomförts. Granskningens författningsstöd återfinns i bilaga 3. Inom varje område bedöms om skolan uppfyller framtagna kvalitetskriterier i hög utsträckning, i flera delar eller i låg utsträckning. Om en skola bedöms uppfylla kvalitetskriterierna i låg utsträckning eller i flera delar anger Skolinspektionen att utvecklingsarbeten behöver inledas. En skriftlig redovisning av utvecklingsarbetet begärs då också av skolan. Om en skola bedöms uppfylla kriterierna i hög utsträckning kan Skolinspektionen lämna framåtsyftande kommentarer.

Beslut:

Skolinspektionen bedömer att framtagna kvalitetskriterier uppfylls vid Pilotskolan två i följande utsträckning:

I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas?

Rektor skapar i hög utsträckning förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas.

I vilken utsträckning präglas undervisningen av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas?

Undervisningens präglas i hög utsträckning av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas.

Utifrån framtagna kvalitetskriterier har Skolinspektionens utredning inte visat annat än att verksamheten inom de granskade områdena fungerar väl.

Skolinspektionens bedömningar

Nedan redovisas Skolinspektionens bedömningar för respektive område.

I vilken utsträckning skapar rektor förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas?

Inom detta område granskas hur rektor förankrar en värdegrund som bygger på alla elevers lika värde där olikheter ses som en tillgång och där ett tillgänglighetsperspektiv finns med vid relevanta beslut. Vidare granskas om rektor leder ett systematiskt arbete för en tillgänglig lärmiljö som särskilt motverkar de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter. I det ingår att organisera verksamheten så att nödvändiga förändringar möjliggörs samt att rektor skapar förutsättningar för att personalen ska kunna implementera nyvunna kunskaper i ett kollegialt lärande.

Området omfattar även om rektor identifierar behov av kompetensutveckling och ser till att åtgärder vidtas för att stärka personalens kompetens i att upptäcka och undanröja hinder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter i elevernas lärmiljö samt om rektor skapar förutsättningar för personalen att delta i sådan kompetensutveckling.

Skolinspektionen bedömer följande: Rektor skapar i hög utsträckning förutsättningar för att hinder i lärmiljön som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter ska identifieras och undanröjas.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet.

Den sammanfattande motiveringen till Skolinspektionens bedömning är att rektor förmedlar och förankrar en värdegrund som bygger på alla elevers lika värde där olikheter ses som en tillgång och resurs. Det finns också en tydlig målsättning på skolan om tillgänglighet för alla elever. Målsättningen är väl förankrad hos personalen och genomsyrar det dagliga arbetet liksom de beslut som fattas. Rektor leder och organiserar ett systematiskt tillgänglighetsarbete och ser till att förutsättningar finns för att både identifiera och undanröja de hinder i lärmiljön som kan finnas för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Rektor ser även till att kompetensutvecklingsinsatser genomförs för att öka personalens kunskap om neuropsykiatriska svårigheter. Det finns därtill goda förutsättningar för personalen att stärka sin kompetens i att upptäcka och undanröja hinder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter i elevernas lärmiljö.

Målsättning och arbetsprocesser

Granskningen visar att tillgänglighet och alla elevers lika värde är levande frågor som hela skolan är del i att diskutera. Av intervjuer med personal och rektor liksom i dokumentation huvudmannen inkommit med till Skolinspektionen inför granskningen framgår att rektor förmedlar en tydlig värdegrund. Värdegrunden tydliggör att alla som arbetar på skolan är ansvariga för att med respekt för olikheter grunda sina beslut och handlingar på ett sådant sätt att det gynnar elevers välbefinnande, lärande och utveckling. Vidare finns det även en målsättning om en tillgänglig lärmiljö som är väl känd hos personalen och genomsyrar arbetet. Både lärare och elevhälsa uppger i intervju att de ofta får möjlighet och i uppdrag att reflektera över det dagliga arbetet i förhållande till skolans värdegrund och målsättning. De säger att rektor tydligt visar att elevernas bästa ska vara i fokus i allt de gör och poängterar att de har ett stort ansvar att gemensamt arbeta med anpassningar för eleverna. De säger vidare att de ofta pratar om att anpassningar som görs utifrån enskilda elevers behov också ökar tillgängligheten generellt, för alla elever.

Intervju med lärare, elevhälsa och rektor visar därtill att tillgänglighetsperspektivet tydligt finns med när beslut ska fattas. De beskriver att det ställs reflekterande frågor och förs diskussioner för att synlig- och tydliggöra vad som gynnar eleverna i olika beslut som ska fattas. De pratar om vad som är bäst för eleven utifrån målande och kunskapsutveckling och säger att elevens bästa alltid går först. Detta gäller såväl små som stora beslut liksom beslut på individ-, grupp- och organisationsnivå. Exempel på beslut som fattas är beslut om behovskost för en enskild elev, schemaändringar för klasser och att alla lärare ska använda sig av en gemensam tavvelstruktur och struktur i skolans lärplattform. Rektor uppger att samtalen de har inför beslut också gör att de kan motivera sina arbetsprocesser och synliggöra hur de hänger samman med skolans värdegrund och målsättning.

Granskningen visar vidare att rektor leder ett systematiskt arbete för att identifiera hinder samt att undanröja hinder för att skapa en tillgänglig utbildning för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Rektor följer också upp att insatserna fungerar för att undanröja hinder i utbildningen för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Intervjuer och inkommen dokumentation från huvudmannen visar att rektor genom tydlig ledning och styrning av det pedagogiska arbetet på skolan skaffar sig en god bild av eventuella hinder i lärmiljön och diskuterar dessa med personalen. Det sker exempelvis i något av de forum som finns för kollegialt lärande eller i samband med lektionsobservationer. Värt att nämna i detta sammanhang är att rektor arbetar medvetet och aktivt för en hög lärarbehörighet på skolan, som en del i att skapa goda förutsättningar att identifiera och undanröja hinder i lärmiljön. Enligt rektor har andelen behöriga lärare ökat markant till följd av arbetet, vilket också syns i Skolverkets statistik. I de fall obehöriga lärare undervisar eleverna tar rektor reda på vilket stöd den obehöriga läraren behöver och genomför insatser över tid för att bland annat skapa förståelse för uppdraget och skolans arbets- och förhållningssätt.

När hinder har identifierats och diskuterats ser rektor till att genomföra insatser för att undanröja dessa. Rektor har bland annat konstaterat att eleverna sällan visste vad eller varför de gjorde saker i undervisningen och de arbetar nu med att utveckla undervisningen. Flera olika insatser så som ett arbete med lärandemål, metoder för ökat och bättre samarbete mellan elever, tavelstruktur och gemensam struktur i skolans lärplattform pågår utifrån att det är områden de ser särskilt gynnar elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Därtill finns rutiner för att ta reda på elevernas behov innan de börjar på skolan. Rektor berättar att skolledningen inhämtar information från elevernas tidigare skola och förmedlar relevant information vidare till alla undervisande lärare i mottagande årskurs. Då pratar de bland annat om utredningar, extra anpassningar, särskilt stöd, diagnoser och om de behöver ta kontakt med några elever innan de börjar på skolan. Rektor organiserar klasserna och fördelar personella resurser på ett sätt som de bedömer fungerar bra utifrån den information de fått om elevernas olika behov. Enligt rektor har de en god struktur med en rutin för att samla in information från de avlämnande skolorna. I intervjuer med personal framförs dock förslag på hur överlämningarna kan bli bättre, till exempel att en del information som idag lämnas muntligt också kan lämnas skriftligt. Rektor och lärare berättar att de enligt skolans rutin även genomför ett välkomstsamtal med elever i samband med skolstart. Vid behov deltar vårdnadshavare och samtalet följs upp i ett nytt samtal i mitten av höstterminen. Det är mentor som genomför samtalen och har i uppdrag att via arbetslagsmöten sprida relevant information vidare till berörda lärare.

Rektor följer upp och utvärderar om genomförda insatser ger effekt. Rektor berättar att skolledningen följer upp planerade och genomförda aktiviteter för var och en av de tre perioderna de delat in läsåret i, för att se vilken effekt arbetet gett. De gör dessutom lektionsobservationer och ställer frågor i medarbetarsamtal och i olika mötesforum för att följa upp arbetet. De tar reda på om insatserna får någon positiv effekt för eleverna och om undervisningen möter elevernas behov, exempelvis hur placering och möblering ser ut och fungerar eller om eleven får bildstöd utifrån identifierat behov. De tar också reda på om och hur gemensamma utvecklingsinsatser tar sig uttryck i klassrummet och utvärderar vilken effekt dessa fått på gruppnivå.

Granskningen visar vidare att ansvarsfördelning och roller är tydliga i tillgänglighetsarbetet. Framförallt är det skolledningen som leder och styr tillgänglighetsarbetet på skolan och det är väl känt av all personal. Det finns en tydlig mötesorganisation där såväl tid som innehåll och ledning av olika forum är väl kända för personalen. Exempelvis har förstelärare ett tydligt uppdrag i olika utvecklingsinsatser på skolan. Elevhälsans uppdrag, ansvar och organisation framgår i skolans elevhälsoplan och i intervjuer med rektor och personal uppger de att det finns goda förutsättningar till regelbunden samverkan mellan lärare och elevhälsa. Det finns ett par heltidsmentorer på skolan som har ett uttalat uppdrag som personalen känner väl

till. Bland annat har de ett särskilt ansvar för att stötta klassmentorerna och att arbeta med elever med problematisk frånvaro samt att finnas tillgängliga och stötta elever i korridorer och vid förflyttningar. Heltidsmentorerna fyller enligt elevhälsan en väldigt viktig funktion i tillgänglighetsarbetet.

Rektor ser till att det finns förutsättningar för personalen att införliva nyvunna kunskaper i ett kollegialt lärande. På skolan arbetar de medvetet och aktivt med att utveckla kvaliteten i undervisningen som bedrivs i allmänhet, men med ett särskilt fokus på en tillgänglig och inkluderande undervisning och lärmiljö för elever som har neuropsykiatriska svårigheter. Av intervjuer med personal framgår att alla är bekanta med de strategier och fokusområden skolan arbetar med och deltar aktivt i utvecklingsarbetet, som sker strukturerat och gemensamt. Det kan till exempel handla om att i ordnade former reflektera över och diskutera hur undervisningen kan bli tydligare för eleverna och utifrån samtalen komma överens om strategier och metoder som lärarna ska använda sig av i undervisningen. Samtalen utgår exempelvis från föreläsningar de tagit del av, litteratur de läst gemensamt och tidigare erfarenheter. Det kollegiala lärandet är schemalagt och leds av förstelärare och skolledning. Både speciallärare och till viss del specialpedagog deltar i det kollegiala lärandet.

Kompetensutveckling

Granskningen visar att rektor i samverkan med personal identifierar behov av kompetensutvecklingsinsatser för att öka personalens kompetens inom neuropsykiatriska svårigheter. Dokumentation som inkommit inför granskningen liksom intervju med rektor och personal visar att skolan arbetar med fyra utvalda kompetenser som de bedömer är betydelsefulla för en gemensam förståelse för vad som är viktiga förmågor hos lärare att besitta och vidareutveckla. Det handlar exempelvis om ledarskapskompetens för arbete med tydlighet och kommunikation och relationell kompetens för arbete med bemötande och tillit. Genom arbetet med de fyra kompetenserna identifierar de inom vilka områden lärarna generellt har styrkor och svagheter och inom vilka områden det saknas kompetens utifrån elevernas behov. Vid behovsanalysen beaktas det faktiska behovet hos all personal. Enligt rektor titulerar de särskilt på kompetensutvecklingsbehov för att lyckas i arbetet med elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Rektor fattar beslut om och ser till att kompetensutvecklingsinsatser genomförs utifrån behovsanalysen. Rektor beskriver i intervju att de arbetar medvetet med att omsätta kunskaper de fått genom kompetensutvecklingsinsatser till praktisk handling i klassrummet, för att skapa en tillgänglig lärmiljö för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Arbetet omfattar såväl en pedagogisk som social och fysisk tillgänglighet. Mycket av kompetensutvecklingen på skolan sker genom kollegialt lärande där skolledning och personal systematiskt planerar, observerar, ifrågasätter och utvecklar undervisningen tillsammans. Som exempel kan nämnas att de

utifrån behovsanalysen arbetar med att utveckla tydligheten i undervisningen gällande innehåll, syfte och tid, där eleverna ska få svar på frågor så som - vad ska jag göra, varför ska jag göra det, vem ska jag vara med och hur länge ska jag arbeta. Ett annat exempel är att personalen utifrån en behovsanalys fått kompetensutveckling i så kallat kooperativt lärande för att kunna organisera undervisningen på ett mer tillgängligt sätt, med särskilt fokus på elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Exempelvis syftar arbetet till att skapa strukturer för tydlighet samt att hitta arbetssätt och arbetsformer för att uppmuntra samarbete mellan elever.

Rektor ser till att personalen ges kunskap om vilka pedagogiska konsekvenser neuropsykiatriska svårigheter kan få i lärmiljön och hur dessa kan komma till uttryck hos flickor och pojkar. Intervju med rektor och personal visar att lärare och elevhälsa har fått kompetensutveckling om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och hur de kan ta sig uttryck hos flickor och pojkar. Rektor säger att skolledningen också lyfter könsaspekter på neuropsykiatriska svårigheter, i olika forum de har tillsammans med personalen. De har även med kön som en aspekt i alla elevärenden. Enligt rektor har personalen kunskap om svårigheter som förknippas med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och en medvetenhet om hur dessa kan ta sig uttryck i lärmiljön för flickor och pojkar. Även lärarna beskriver en kompetensutvecklingsinsats som genomförts och menar att de genom den fått kunskap om vad de ska vara observanta på när det gäller hur neuropsykiatriska svårigheter kan ta sig uttryck för flickor och pojkar. De säger att de till viss del diskuterar detta och att alla elever får lika möjligheter till stöd, oavsett könstillhörighet. Andra exempel på tillfällen då personalen får kunskap om vilka konsekvenser neuropsykiatriska svårigheter kan få i lärmiljön är i samband med utvecklingsarbetet för ökad tydlighet och ökad samverkan mellan elever i undervisningen. Där har de pratat om frågor som är särskilt viktiga för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter att få svar på och hur de behöver kommunicera med eleverna. De lägger även stor vikt vid arbetet med att skapa goda relationer med eleverna eftersom de ser att det är en viktig grund för att lyckas i övrigt arbete.

Rektor ser till att det finns förutsättningar för personalen att delta i kompetensutvecklingsinsatser. Enligt både lärare och elevhälsa har de goda förutsättningar för att delta i kompetensutvecklingsinsatser som genomförs. De säger att rektor är lyhörd för de behov och önskemål om kompetensutveckling som förs fram.

I vilken utsträckning präglas undervisningen av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas?

Inom detta område granskas hur lärarna, tillsammans med specialpedagogisk personal, arbetar för att göra undervisningen pedagogiskt tillgänglig med särskilt fokus på neuropsykiatriska svårigheter. Granskningen omfattar vidare om lärarna arbetar med att skapa en motiverande och engagerande undervisning utifrån olika elevers behov.

Granskningen omfattar också om lärarna arbetar för en socialt tillgänglig undervisning genom att främja delaktighet, samspel och gemenskap. Detta innefattar om lärarna genomför undervisningen på ett sätt som underlättar sociala situationer utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter. Vidare om personalen ser till att olikheter framhålls som något positivt där eventuella negativa attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter synliggörs och problematiseras.

Granskningen omfattar också om lärarna arbetar för en fysisk tillgänglig undervisning utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter, det vill säga att aspekter som ljus, ljud, luft, visuell miljö och framkomlighet är omhändertagna och ordnade för att ge stöd till elevernas lärande.

Skolinspektionen bedömer följande: Undervisningens präglas i hög utsträckning av tillgänglighet, så att de konsekvenser som förknippas med neuropsykiatriska svårigheter motverkas.

Skolinspektionen har inte identifierat något utvecklingsområde inom bedömningsområdet.

Den sammanfattande motiveringen till Skolinspektionens bedömning är att lärarna arbetar aktivt och medvetet för att göra undervisningen pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig. Det finns ett tydligt fokus på neuropsykiatriska svårigheter i arbetet och lärarna tar vid behov stöd av specialpedagogisk personal. Lärarna ser till att undervisningen är strukturerad, varierad och anpassad efter elevernas olika förutsättningar och behov, och skapar därigenom en motiverande och engagerande undervisning för eleverna. Därtill arbetar lärarna aktivt för att främja delaktighet, samspel och gemenskap i undervisningens olika moment och aktiviteter så att den sociala lärmiljön stärks. Lärarna tar också hänsyn till de fysiska aspekterna av lärmiljön när de planerar och genomför undervisningen.

Pedagogisk tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna tar reda på vilka behov elever har och utgår från dem när de planerar och genomför undervisningen. Enligt rektorn får lärarna genom skolledningen reda på vilka behov eleverna har innan de börjar på skolan. När

eleverna väl börjat på skolan har lärarna flera olika samtal med dem för en fortsatt dialog om deras behov. Lärarna säger att de ganska snart märker vilka behov eleverna har och att de ser vilka elever som har svårigheter. De har extra fokus på att lära känna eleverna med svårigheter för att hitta sätt att väcka deras intresse och motivation. De säger att de så klart har alla elever i åtanke när de planerar undervisningen men att elever med svårigheter är i fokus. Lärarna ser och vet att förstå att planera undervisningen utifrån behov hos elever med svårigheter är avgörande för hur lyckade lektionerna blir. Flera lärare beskriver en metod de använder sig av för att fånga elevernas bild av vad som fungerar bra eller inte i undervisningen, exempelvis om lärarens genomgång var tydlig eller om de tycker att de får tillräckligt mycket hjälp. Underlaget använder sedan läraren i kommande planering och genomförande av undervisningen.

Lärarna ser till att det finns en tydlig struktur och en variation i undervisningen utifrån de behov elever har. Av information huvudmannen inkommit med inför granskningen och av intervju med personal och rektor framgår att det finns ett kollegialt lärande för att skapa struktur i undervisningen. Dels har skolledning, elevhälsa och lärare diskuterat syftet med en tydlig struktur och dels har de kommit överens om gemensamma strategier att använda sig av som de sedan följer upp på olika sätt. Under Skolinspektionens lektionsobservationer sågs också flera exempel på hur detta tar sig uttryck i praktiken. Som exempel kan nämnas att de kommit överens om och arbetar med en gemensam tavelstruktur där de använder bildstöd, tidshjälpmedel och delar upp innehåll och uppgifter i hanterbara delar. Därtill kommunicerar de ett lärandemål för varje lektion och alla lärare ska använda sig av samma struktur när de kommunicerar med eleverna genom skolans lärplattform. I intervju ger lärarna exempel på hur de arbetar för att eleverna ska komma igång med uppgifter, bibehålla sitt intresse och ta sig an mer omfattande uppgifter. De nämner bland annat att de medvetet håller genomgångarna korta, använder sig av film, bildstöd och praktiskt material. Andra exempel som nämns är att de pratar om och för anteckningar i hela gruppen eller i par, att eleverna kan påbörja en större uppgift i par för att ta hjälp av varandra innan de går över till mer individuellt arbete. Lärarna jobbar aktivt med att sätta samman elever i par och grupper utifrån deras styrkor och svagheter och hur de samarbetar bäst. De tydliggör ofta för eleverna hur de kan vara resurser för varandra. Av lärarintervju framgår att de har som grundinställning att skolarbetet ska rymmas inom skoltid. I de fall eleverna får läxor ska de enligt lärarna vara välmotiverade och eleverna får då hjälp att organisera arbetet utifrån deras förutsättningar och behov. Det finns också möjlighet för eleverna att arbeta med läxor på läxhjälpstid som är bemannad av lärare.

Lärare och elevhälsa samverkar för en tillgänglig lärmiljö. Elevhälsan berättar att de är delaktiga i ett kollegialt lärande för pedagogisk tillgänglighet. De nämner som exempel att de tillsammans med lärarna läst gemensam litteratur för att förstå hur hindrande språkstörning kan vara för elever i skolmiljön och hur de kan anpassa

undervisningen för att undanröja sådana hinder. Ett annat exempel på gemensam litteratur de läst, diskuterat och jobbar efter handlar bland annat om hur man skapar en fungerande lärmiljö med fokus på att förstå och arbeta både förebyggande och åtgärdande med hjälp av visuella stödstrukturer och bildstöd. Lärarna har genom elevhälsan fått utbildning i en webbtjänst där de kan skapa och dela symboldokument, bildkort med mera. Elevhälsan har också stöttat lärarna med att ta fram bildstöd till den gemensamma tavelstrukturen. Specialpedagog och kurator genomför lektionsobservationer och handleder utifrån behov, på individ- eller gruppnivå. Därtill finns ett forum där elevhälsoteam, lärare och skollädares träffas regelbundet för att bland annat diskutera pedagogisk tillgänglighet på individ-, grupp- och organisationsnivå.

Lärarna ser till att eleverna ges reella möjligheter att visa sina kunskaper. De i intervju berättar lärare att de bland annat använder en metod där eleverna i slutet av lektionen får besvara en fråga, som en del i formativ bedömning. Eleverna kan till exempel få skriva, eller muntligt framföra en lösning på en uppgift som läraren sedan rättar. Vill eleverna se det rätta svaret så har läraren satt upp ett förslag på lösning som eleverna kan titta på när de gått ut från klassrummet. Enligt lärarna är det en bra metod för att få syn på elevernas kunskaper. Eleverna får möjlighet att visa sina kunskaper skriftligt och muntligt. De har tillgång till verktyg som översätter frågor till andra språk som ger eleverna möjlighet att visa sina kunskaper även om de inte kan det svenska språket. Lärarna berättar vidare att de använder sig av prov med flervalsfrågor vid behov och speciella tavlor där eleverna får skriva svar på frågor som de visar för läraren eller använder i samtal med klasskamrater.

Social tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna använder olika strategier för att skapa samspel och delaktighet i undervisningen. Lärarna berättar att de arbetar medvetet med att få eleverna trygga i gruppen eftersom det anser att det är en viktig förutsättning för lärandet. Som exempel nämns att de skapar tydliga spelregler för lektionen i syfte att skapa ett bra klimat i klassrummet. De pratar även mycket med eleverna om vikten av att visa respekt för och acceptera varandras olikheter, vilket eleverna också gör. Lärarna ser till att arbetssätt och arbetsformer ger eleverna möjlighet att träna sig i att samarbeta med många olika personer. Samtidigt beskriver lärarna att de tar hänsyn till och anpassar sådana tillfällen utifrån elevernas behov. Exempelvis kan de låta någon elev arbeta enbart med vissa andra elever för att eleven tillfälligt har behov av det. Lärarna säger vidare att de pratar mycket om olikheter och att eleverna vet och respekterar att lärarna har olika lösningar för olika elever. Under lektioner som Skolinspektionen besökte sågs flera exempel på hur lärare bjöd in till samtal och samspel samt lyfte fram elevers olika sätt att lösa uppgifter som något positivt. Av dokumentation som huvudmannen inkommit med och av intervjuer med rektor och personal, framgår att det finns ett gemensamt arbete på skolan för ökad delaktighet och mer samspel i undervisningen som leds av en förstelärare

som har det som uppdrag av rektor. Arbetet syftar till att skapa strukturer för att tydliggöra vem eleven ska jobba med, hur länge och på vilket sätt, och det sker med ett särskilt fokus på att hitta metoder för att inkludera elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Lärarna säger att eleverna har rätt till social tillgänglighet och att det ingår i deras gemensamma utvecklingsarbete att arbeta för det. De ser det som sitt ansvar att hitta lösningar för att skapa en tillgänglig lärmiljö.

Lärarna samverkar med elevhälsans personal i arbetet med att skapa gemenskap i undervisningen. Det görs bland annat genom att elevhälsan deltar i arbetet med att hitta metoder för ökad delaktighet och samspel i undervisningen för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. Därtill finns goda möjligheter för lärare att vid andra tillfällen samverka med elevhälsan utifrån behov kring social tillgänglighet på både individ och gruppnivå.

Lärarna styr och tydliggör gemensamma aktiviteter i undervisningen. Som ovan nämnts finns ett gemensamt utvecklingsarbete för tillgänglighet i undervisningen. I det ingår att eleverna ska vet vad de ska göra, vem de ska arbeta med, hur de ska arbeta, var de ska vara, hur länge de ska arbeta och vad som händer sedan. De har också pratat om vikten av trygghet och förutsägbarhet för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter och som ett led i att skapa social tillgänglighet fattat beslut om att det alltid är läraren som styr elevernas placeringar. Lärarna säger att de tar reda på elevernas behov och hjälps åt för att hitta placeringar som passar bra för eleverna. De pratar om hur placeringarna fungerar och om elevernas lärande fungerar på den plats de har fått. Enligt rektor finns en medvetenhet hos lärarna om att elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter behöver trygghet, tydlighet och förutsägbarhet. Alla lärare styr elevernas placeringar men det förekommer att eleverna ibland får bestämma själva vem de ska jobba med. Eftersom målet är att det inte ska förekomma alls att eleverna själva bestämmer vem de ska arbeta med, så är det enligt rektor uppe till diskussion i olika sammanhang.

I de fall eventuella negativa föreställningar och attityder kopplade till neuropsykiatriska svårigheter skulle förekomma har lärarna strategier för att hantera dessa. Intervju med rektor och personal visar att de arbetar främjande och förebyggande för att skapa trygghet och ett respektfullt klimat. Vidare framgår att de genom trygghetsmätningar som skolledningen genomfört ser att arbetet också gett effekt. Resultat av skolans trygghetsmätningar visar att eleverna är trygga i undervisningen och att de visar respekt för varandras olikheter. Enligt rektor känner de inte till att det skulle finnas negativa föreställningar eller attityder kopplade till neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och menar att det finns kompetens och strategier att hantera sådan förekomst vid behov.

Fysisk tillgänglighet

Granskningen visar att lärarna vid planering och genomförande av undervisningen tar hänsyn till fysiska aspekter av lärmiljön utifrån kunskap om neuropsykiatriska svårigheter. Lärarna berättar att de placerar eleverna i klassrummet utifrån deras

behov och att de tar hänsyn till aspekter så som möblering, ljud och ljus när de planerar och genomför undervisningen. Som exempel nämner de att de riktar om ljuskällor när elever störs av dessa och att de arbetar för en låg ljudnivå generellt och håller den extra låg på lektioner när de vet att elever som påverkas negativt av hög ljudnivå deltar. Även elevhälsan berättar att de arbetar aktivt med den auditiva miljön på skolan men menar att de skulle kunna prata mer om hur lärarens röst kan utgöra ett hinder i elevernas lärande. Lärarna önskar att det fanns tillgång till fler grupprum än de har men säger att de har hittat strategier utifrån de förutsättningar som finns. Eleverna har exempelvis tillgång till skärmar, hörlurar och de har också möjlighet att arbeta i mindre sammanhang vid behov. Därutöver finns lådor med sittkuddar, plockmaterial, hörselkåpor med mera i alla klassrum. Elevhälsan säger att de har pratat med lärarna om hjälpmedel och vad de är bra för, hur de fungerar samt att de ska leda till stimulans och är ett komplement till pedagogiska verktyg. Eleverna kan även få möbler anpassade efter sina respektive behov så som ståbord och specialstolar. Av intervju med rektor och elevhälsa framgår att den fysiska miljön ingår i tillgänglighetsarbetet som bedrivs på skolan. Inom ramen för det pratar de om fysiska aspekter så som möblering och visuella intryck i klassrummen tillsammans med lärarna. Rektor ser att de flesta lärarna arbetar medvetet med den visuella miljön och skolledningen arbetar för att än mer medvetna val ska göras vid planering av miljön i klassrummet. Rektor gör bedömningen att det inte finns några fysiska hinder i lärmiljön även om det finns önskemål om exempelvis mer ljudutjämnningssystem, möbler med cykelpedaler, fler grupprum och bättre ljudisolerings. Däremot ser skolledningen att det finns behov av att öka den fysiska tillgängligheten på raster. De planerar exempelvis att införa styrda rastaktiviteter, skapa bättre möjlighet för återhämtning och lugn samt arbetar för att kunna bedriva caféverksamheten på skolan i egen regi.

I skolans elevhälsoplan framgår att skolan synliggör översiktskartor över skolans lokaler och att de har en genomtänkt och medveten färgkodning på exempelvis skyltar som anger skolans olika lokaler och elevernas scheman för att skolmiljön ska bli mer lättorienterad och tillgänglig för elever som kan ha neuropsykiatriska svårigheter. För att göra den fysiska miljön än mer tillgänglig pågår ett större renoveringsarbete på skolan. Arbetet utgår från konstaterade behov, genomförs etappvis och innebär bland annat att ljuskällor ses över och byts ut och att skolan får en enhetlig färgsättning.

Beslutet har fattats av Katrin Söderlind.

Susanne Nordberg har varit föredragande i ärendet.

I ärendets slutliga handläggning har även utredarna Sara Algulin och Tove Andersson deltagit.

Bilaga 1: Bakgrundsuppgifter

Denna granskning genomförs i 30 skolor runt om i landet, i urvalet ingår såväl enskilda som kommunala huvudmän. Frejaskolan F-9 med Gnesta kommun som huvudman ingår i denna granskning. Enligt uppgifter från rektor går ca 700 elever på skolenheten, varav ca 360 elever i årskurs 7-9.

Skolinspektionen granskade årskurs 7-9 vid Frejaskolan F-9 den 6-7 februari 2023. Granskningen genomfördes av Susanne Nordberg och Sara Algulin.

Bilaga 2: Underlag för bedömning tematisk kvalitetsgranskning

Vid granskningsbesöket inhämtas information om såväl styrkor som utvecklingsområden inom verksamheten. Värderingarna i detta beslut grundar sig på:

- Elevintervjuer
- En gruppintervju med lärare
- En gruppintervju med elevhälsan
- En intervju med rektor
- Skriftlig information som har begärts in från rektor
- Lektionsobservationer och observationer i lärmiljön

Innan beslut har fattats har huvudmannen fått ta del av Skolinspektionens protokoll från granskningen för faktakontroll.

Mer information om den tematiska kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens hemsida: [Skolors arbete för en inkluderande utbildning - fokus på tillgänglighet i lärmiljön kopplat till neuropsykiatriska svårigheter \(skolinspektionen.se\)](https://www.skolinspektionen.se/om-skolinspektionen/arbetsomraden/tematisk-kvalitetsgranskning)

Bilaga 3: Författningsstöd

Utgångspunkter

Utbildningen inom skolväsendet syftar enligt **skollagen** (2010:800) till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden. I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen (1 kap. 4 § skollagen).

Enligt **förarbetena** bör Sveriges internationella förpliktelser när det gäller de mänskliga rättigheterna vara vägledande för och genomsyra hela skolväsendet (prop. 2009/10:165 s 221). Sådana förpliktelser finns bl.a. i **Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter** (barnkonventionen), som gjorts till svensk lag genom lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utbildning (artikel 28). Rättigheterna enligt barnkonventionen ska tillförsäkras varje barn, utan åtskillnad av något slag och oavsett exempelvis barnets kön eller funktionsnedsättning (artikel 2).

Sverige har även ratificerat **Förenta Nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning** (SÖ 2008:26). Enligt konventionen ska konventionsstaterna säkerställa bl.a. att personer med funktionsnedsättning, på lika villkor som andra, får tillgång till en inkluderande och kostnadsfri grundutbildning av kvalitet. Skälig anpassning ska erbjudas utifrån personliga behov och personer med funktionsnedsättning ska ges nödvändigt stöd inom det allmänna utbildningssystemet. Ändamålsenliga individanpassade stödåtgärder ska erbjudas i miljöer som erbjuder största möjliga kunskapsrelaterade och sociala utveckling som är förenlig med målet fullständig inkludering (artikel 24). I **den allmänna kommentaren** till artikel 24 anges bl.a. att inkluderande utbildning är en grundläggande mänsklig rättighet för alla elever. Inkluderande utbildning är resultatet av en pågående process där aktörerna åtagit sig att arbeta proaktivt med att undanröja hinder som motverkar rätten till utbildning. Inkluderande utbildning förutsätter vidare förändringar i kultur, politik och praktik som tillgodoser möjligheten för ordinarie skolor att på ett effektivt sätt inkludera alla studerande (Allmän kommentar nr 4 om rätten till inkluderande utbildning, punkt 10).

Bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett bland annat funktionsnedsättning finns i **diskrimineringslagen** (1 kap. 8 § andra stycket skollagen). Med diskriminering enligt diskrimineringslagen (2008:567) avses, utöver bl.a. direkt och indirekt diskriminering, även bristande tillgänglighet – det vill säga

att en person med en funktionsnedsättning missgynnas genom att skäliga åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits för att den personen ska komma i en jämförbar situation med personer utan funktionsnedsättning (1 kap. 4 § diskrimineringslagen). Den som bedriver utbildning ska också bedriva ett förebyggande och främjande arbete och verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett exempelvis kön eller funktionsnedsättning (3 kap. 1-3 och 16-17 §§ diskrimineringslagen).

Tillgänglighet i lärmiljö och undervisning

Utbildningen i grundskolan syftar till att ge eleverna kunskaper och värden och utveckla elevernas förmåga att tillägna sig dessa. Utbildningen ska utformas så att den bidrar till personlig utveckling samt förbereder eleverna för aktiva livsval och ligger till grund för fortsatt utbildning. Utbildningen ska vidare främja allsidiga kontakter och social gemenskap och ge en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet (10 kap. 2 § skollagen). I bestämmelsens **förarbeten** konstateras bl.a. att elever är olika och har olika behov men alla har rätt till en likvärdig grundskoleutbildning. Skolgången ska därför anpassas efter varje elevs förutsättningar och behov. Anpassningen får dock inte göras på ett sådant sätt att den kan leda till att elevernas möjligheter att knyta allsidiga kontakter inskränks. Inte heller får elevernas grundläggande rätt att tillhöra en fast grupp, en social gemenskap, inskränkas annat än om mycket starka skäl motiverar detta (prop. 2009/10:165 s 367).

Enligt **skollagen** ska rektor leda och samordna det pedagogiska arbetet vid skolenheten, verka för att utbildningen utvecklas och ansvara för att fördela resurser efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov (2 kap. 9-10 §§ skollagen). Rektor ansvarar också för att ett kvalitetsarbete bedrivs vid skolenheten samt att detta genomförs under medverkan av personal och elever (4 kap. 4 § skollagen). Enligt **läroplanen** har rektor ett särskilt ansvar för att utbildningen och undervisningen präglas av ett jämställdhetsperspektiv, att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter och kontinuerligt ges möjligheter att dela med sig av sin kunskap och att lära av varandra för att utveckla utbildningen samt att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen (Lgr 22 2.8 Rektors ansvar).

Av **skollagen** följer att de elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser (3 kap. 2 § skollagen). Med funktionsnedsättning avses, enligt **förarbeten**, inte bara fysiska funktionshinder som syn- och hörselnedsättningar, utan också exempelvis nedsättningar inom ramen för autismspektrat, ADHD och dyslexi. Den som har en funktionsnedsättning som medför

svårigheter att nå kunskapskraven ska inte bara ges tillräckligt stöd för att nå den lägsta godtagbara kunskapsnivån (prop. 2013/14:148 s. 55).

En elev i grundskolan ska enligt **skollagen** ges extra anpassningar om det befaras att eleven inte kommer att uppfylla de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas. Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd. Särskilt stöd i grundskolan ska ges elever på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås (3 kap. 5 och 7-10 §§ skollagen). Enligt **skolförordningen** ska eleverna genom strukturerad undervisning ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna ska uppfylla de kriterier för bedömning av kunskaper eller betygskriterier som minst ska uppfyllas och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen (5 kap. 2 § skolförordningen).

I **läroplanen** förtydligas att en likvärdig utbildning inte innebär att undervisningen ska utformas på samma sätt överallt eller att skolans resurser ska fördelas lika. Hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov och skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårigheter att nå målen för utbildningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla (Lgr 22, 1 En likvärdig utbildning). Alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och stödja elever i behov av extra anpassningar eller särskilt stöd samt samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. Läraren ska bl.a. ta hänsyn till varje enskild individs behov och förutsättningar samt handleda och ge extra anpassningar eller särskilt stöd till elever som har svårigheter.

Enligt **skollagen** ska det finnas elevhälsa, som omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser och som främst verkar förebyggande och hälsofrämjande samt stödjer elevernas utveckling mot utbildningens mål (2 kap. 25 § skollagen). Enligt **läroplanen** har rektor ett särskilt ansvar bl.a. för att undervisningen och elevhälsans verksamhet utformas så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar eller det särskilda stöd samt den hjälp de behöver (Lgr 22 2.8 Rektors ansvar).

Enligt **skollagen** ska det för utbildningen finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas (2 kap. 35 § skollagen). Alla elever ska vidare tillförsäkras en skolmiljö där utbildningen präglas av trygghet och undervisningen av studiero (5 kap. 3 § skollagen).